

Szaniszló.

Költői elbeszélés.

Delige:

"t szerelm sötét verem."

(Pályamű a Madassy-jutalomra)

Madassy-pályamű.

I.

a.) ~~Érték~~ 1886, Sept. 30.

Az I.-ső osztály 1887. október 8-ikán
tartott ülésében a gróf Nádasdy-
pályázat bírálóivá választottak:

Lévay József

Szász Károly

Beöthy László r. tt.

Tizenkét darab pályamű érkezett. I - XIX.

Budapest, 1887. okt. 12.

Gyulai Pál
osztálybíró

Franklő.

Költői elbeszélés.

Kelte:

"A szerelem sötét vérem."

(Pályamunka a Kádassdy-alapítványra)

Gzaniszló.

Női elbeszélés.

I.

Kihalt a templom. Gyertya nem lobog,
 Homályban állnak képek, oszlopok,
 Kívül az éj sötét árnyéka leng;
 Belül a templom csarnokai között,
 Mely a sekrestye mélyéből kijött,
 Egy mégszörölgő sorány visszafénye reag. -
 Mozdul az óra és rugója pendül,
 Az érezharangon kalapácsa csendül;
 Elmúlt az éjféli, rá kettőt ütött. -
 Csöndesség szendergett a táj fölött. -

Végezven a misét a sekrestyébe
 Pater Izaniszló' sőtájtova lépe:
 Imára kulcsolá a két kezét
 S elfuhs ajkán a suttogó beszéd.
 Vonza a hitnél erősebb ígéret. -
 Komoly szemével az oltárra nézett.

Milyen hideg volt neki most e kép,
 És üdvöt ígérő szent jelbeszéd!
 Igéret, míg e földi életen
 Testünk halandó része átmegegyen,
 É hol a magasság kép határai:
 É titkos helyen, oh ki tudja mi?! -

Gyertyák lobogtak, fényök relesek,
 S láttam a tündértékinsetet,
 É míg énekelt az Úr oldalán állva:
 Fellobbant ifjú szívének világa.
 Oh, e leányka csillogó szemében
 Ténylett, mosolygott a dus földi éden
 La szépség, mely élőlké rajta, - épen
 Mint hajnalban piros nappfény az égen. -
 Hideg kő-olár - vagy meleg kebel,
 Ériéketlen gyöbe, - szűries lepel,
 Szív ígéret, - földnek üdve, fénye,
 Titkos reménység, - a valóság képe.

Az örök élet, - a szerelem napja,
 Jövendő" nagypág: - melyiket választassa?

Míg ajkáról zengett hitteljes ének
 Ny haborgása volt kigyult szívének,
 É szent szolozsma míg fülebe szölt:
 Lelkének fűrésztó küszdelme volt. -
 Hiába hunyta be könnyes szemét,
 Láta a leányka szűt tekintetét,
 Hiába nézett az oldal kövére:
 Mosolygott rajta a leányka képe. -

Végeve az ~~ur~~ szolgálatát,
 Távozni látta élve csillagát.
 Tehér fátyol lengett utána
 És tisztá, könnyü habruhája
 Lahanva lebbent a kövezetet
 Tűsö csökökkel érintette meg. -
 Páser kániszló, mint az álmodó,
 Bámult, míg eltűnénk a távozó. -

II.

A sekrestyében némán ült a pap.
 Duló lelke mélyén kínos gondolat. -
 Thopár falak körülbe hallgatózva,
 Lovárgón vártak egy kis részre, szóra.
 De nincs szó; mert a lélek nem beszél.
 Háborgó indulatja fényjénél
 Háprázva hallgat még az értelem
 Fövénylik és forr, zug az érzelem.
 Nyilallik a szív, forró vére meg
 Rohanva jár be minden kis eret;
 Régen pihen, - most öserőre kelt
 Fölkésivel feszíti a kebelét. -

De nyugszik végre, mint a tenger ár,
 - Mit fölhasit démek szelvése bár -

(I mi ekkoron kifordul mely lakából,
 Felhány sokat félelmetes condából)
 Elül lassanként, sebje beheged,
 Csak egy fodor mutatja a helyet. -
 Az emberzír lecsöndesül, ha végre
 Az ésa kevély trónjára visszatér.
 De haj, a vágy, mi addig zugva áradt,
 A szív mélyén lakást veszen magának
 És mint a tolvaj, furja a falat.
 Tompul az erő és az akarat;
 A titkolt bu megszűli a sohajt,
 Beteg kedély silány tettekre hajt. -

Szaniszló küzdött. - Emésztő szerelme,
 Mit pillanatot szült, hirtelen leverte;
 Oh, mily erőt parázolt el hiába,
 Hogy lelkeről e rabláncot lerássa!
 Letérdelt, porbahajta a fejét,
 Eozébe juttatá az esküjét,

Az esküt, a mis üdvére lesett:
 Csak égi nőt, de földit nem szeret.
 Hogy elvesziti mulaját és reményét,
 Hogy annyi szent és szűz a kapesot lép szét,
 Hogy megtagadja, mint a kárhozott,
 Üdöt, hitét, mért annyit áldozott!
 Irgul Isten két karja bünteti
 A hűtelent, ki esküjét szegi!
 - A lányka képe ott mosolyga rá,
 Midőn magát emésztve kórhola.

Imádkozott. Ajkáról folyt a szó,
 Erőt igéző, üdvvel biztató,
 Az ige, melyet hajdan irsanak,
 Ima, mis ránk hagyott egy szent alak. -
 Talon függött az Idvesítő, a mint
 Utolsó óráján szenvedre a kint:
 Hozzá emelve megtörött fejét
 - Sijedve kapta el tekintetét.

Ah, a kerentről habfehér ruhába
 Anny lány fényle és mosolyga rája!
 Irgalmak Istene! -- Könnyögre nére
 Könnyűs szemével egy magasztos képre:
 Feláradást ígérő szűz anyja,
 Áldott karjában áldó magzata. -
 Ha sünné a varázs, ha vére
 Régibb medrébe visszatérne!
 Hiába, mert a szent asorony helyett
 Egő pillantást rá más kép vetett.

Telugrott és ziláltan nére szét.
 Minden felől sugárza rá e kép,
 Szemében a tűz szinte lobogott,
 Csábított, csalt, csalfán hívogatott.
 "Kincs hátt menekvés! - Ugy tegyen velem,
 Mint kárhozottal bár e szerelmem,
 Viseljem kínját és sűrű fulánkját:
 Töhoem felejtsem e lány pillantását!" -

Tölkelt a nap, sötérett a sugára,
 Csókot lehelt az égnek homlokára;
 Szaniszló elhagyta a templomot.
 De az, ki ment, nem ő, csak árnya volt. —

III.

Mit ér epedni hangtalan tusában,
 A melyet a sív vi az észszel?
 Mit ér szerelmünk égő viharában
 Hüzködni nappal, sírni éjjel?
 Csak annyit tudni: igünk, amde nem
 Remélni, hogy gyümölcse is terem
 A szenvedés fájának, a melyet
 Belénk a szerelem elülleszt! —

Szaniszló így epedt soká, — soká. —
 Szerelmesét mindennap láthatá.
 Mit ért vele? Ruhája gát vala,
 Hősszirt, mely két tengert választana.
 Látá a lányt, míg síve renketett
 Mindennap és nevét se tudta meg. —
 Hiu sovárgás, estelen remény,
 Tört érzelem a sívnek zenekén,
 Tört érzelem, melynek darabja szur
 S beljebb furódik szakadatlanul! —

Ah, egy napon, — a nagy héten vala —
 Híngyilt a templom íves ajtaja,
 Tejnyugár ömlött rajta bé, — a lány
 Végiglebbent az egyház padlatán.
 Feléje tartott odadilli elébe,
 — Szaniszló keble lángolt, arca égett. —
 „Óh szent atyám, én gyönni akarok.”
 S lassan sötajtva nére a papot. —

Im itt az óra, melyre várt sovárgra! -
 A gyónatásuk ajkaját kitárta.

"Lépjén be itt." -

A mint utána ment,
 A templomot belepte méla csend. -

A név Thonka; szava esti szél,
 Mely harmatos virágok közt beszél,
 Arcán piruló, hamvas, süz szemérem
 És szendesség a lelke tükrében,
 Tökéletesség bízata termében,
 Nyitott menyország fénye kéb szemén.
 Hebegve szól. - Staniszló hallgatott,
 Keblében a hit svágy tusája volt.
 Utolsó harca! - Szorítá belsejét,
 Megrásta teste minden idejét.
 Rövid volt; győzött a szív. Ah, hiába,
 A büszke és hajolhat rabigába,
 Lehet rabzolga hősi akarat:
 Az érzelem, a szerelem szabad! -

Nem bírta magával, megtörött a térd
 É lehullott a templom hideg kövére.

"Keretlek, én szeretlek, oh leányka,
 Hittem, lelkeim tied!"

A pap szavára
 Thonka visszalépett, rekkaszt,
 És szavára csak gyújtá a tüzet.

"Hallod? Keretlek! A tied vagyok! -
 Hosszu jövődöm fénye rám ragyog,
 De oly ötet árnyék e fény nekem!
 Lesésem rólam is eltemetem!
 A sirba est az öltöny, e nevet,
 Meg e palástot, meg mindenemet;
 Te légy öltárom és zengő szavad
 Hossanna, melyből üdvösség fakad!"

De Ilka ^{síve} nem hevült, csupán
 Megdöbbenés sápadt arculatán;

Es hangja gyöngén, félve rebegett:
 "Irgalmak atyja! nem, az nem lehet."
 "Nem?!"
 "Oh, nem, nem."

"Miért? Hisz istenem,
 Kent, tiszta, mely hevít, a szerelem.
 Nem új, nem lobbanó eszennedély,
 Mely mulik egyben s másban létre kél;
 Egy volt, ki szenderegését megzavartou.
 Félhet, örööt kincs néki szép alakja. -
 Mennyit emésztém, törtem keblemet
 Héskedve a jelen s jövő felett,
 Hosszu, sötét, kinterhes éjszakákon,
 Hányszor került el a nyugalmas álmom,
 Hányszor viráskodott lelkeim vihara,
 Mint förgeteges, dúló éjszaka:
 Míg megtudtam maddó küszdelmemet,
 Hogy nem bírlak feledni tégedet! -

Nem hordom ert a kétségess tovább,
 Szavad felold, enyhíti a tusaid.
 Bírám vagy! Kérd kéro szerelmemet,
 Tépő gyötrelmem: izzad szenvedek.
 Lásd, e világ ígérést csak nekem,
 Akard: dicső valósággi leszen!
 Keredben sorssom, itélj. - Irgalom!
 Csak mond ki a sötét; tudni akarom."

Honka félve mondá: "Nem lehet,
 Bűn lenne megcsalnom jegyesemet."

"Ah! a piutól rózsá-arcot megett
 Az egy tiskos mélyen ez rejtegett.
 Hűségvesztéslen ez, miként a his
 Gar aszony hűségére megtanít.
 Lány még, de éri már az öntudat:
 Szerelmünket meglopni nem szabad. -

Szaniszló, mint kit örvény elkapott,
 Lélekszelen sokáig hallgatott. --
 Tegyese van, szívét betöltsi képe:
 Im porbahullt és összetört reménye.
 Abrándkép volt keblébe, most pedig
 Ott a kőmíváló eldühösödik.
 Lemondjon-e és sirjaig viselje
 Csaldásit, a mivé lön szerelme?
 Lemondjon-e? Nem, átok és pokol!
 Ha vérenek fölszadalt habja forr:
 Tombolja hát ki végre most magát,
 Aztán - könnyü elérni a halált!
 Ugy! Ugy! -- --

Földállt, könnyűi karjait,
 Hogy megrabolja a lány ajkait, -
 De visszahullt, mint a villámütött,
 A sísza, szívét bekínset rásütött,

Miként bárányfelhők alól a nap
 Kiroppent egy mosolygó sugarat.

Ezt tudja ő fel, ezt a szent kedélyt,
 Mely örvendő nyarat hisz és remél?!
 Tündéri fényét durván sárbarántva
 Belegázolja a rus éjszakába?!
 Letörje a reménye bimbóját,
 Kioltsa a hitének csillagát,
 A szeretet lombos fáját kitépve
 Gyülvölészt ültessen el helyére?! -
 "Nem! Földi szerwedély, maradj te földön!
 Eg' ihlased szomju lelkeembe jöjjön!" -
 Spasor Szaniszló, a pap, két kezét
 Aldólag terjeszté Ihon felé.
 "Az áldás istene legyen veled!
 Légy boldog és felejtse el engemet."

Egy váltak el. - Az élettengeren
 Két kis hajó, mely kétfelé megyen,
 Az egyik a boldogság evet,
 A másikon gyöttrő emlékezet.

IV.

Mosolygó május, harmatos napok,
 Viruló lomb, rajz élénkítő ragyog,
 Nyíló virág habkelyhe, illatár,
 Mi ágról-ágra, fáru-l-fára jár,
 Lombok között elandalgó madárdal:
 Örömdő élet a földimadással. -
 Élet, haj élet, boldogság, de annak,
 Annak esupán, ki az öröme hallgat.

Vihári sziv, melynek minden hurja
 csüggött,
 Melyben mindennap új keservet ültet:
 Csak bánatot, csak ventességét íret,
 Hisz vidék rosszulcsik szemének. -
 Szaniszló is hiába mondta, hogy
 Feledni ohajt és feledni fog;
 Emészté a mult - sa kintott jelen
 Minden lépése sajjó gyötrelém. -

Szonka esküvője volt. It pár
 Ott állt az olsár lábainál.
 Zugott az orgona fenségesen,
 Midőn pater Szaniszló megjelent.
 Kivánsa, hogy ő áldja meg frigyét,
 Hogy ebemetvén ekép a szivét
 Sohse zavarja, de soha, soha
 A szerelem, mi népi mostoha.

Ah, ünneplő, fehér fűtyolruhába,
 t mint üdvös, mit elvesztett, meglátta,
 Gaz igazságot tekintetett,
 Mit bájos arcra rávetett,
 A karesu, módos sermetet,
 Mely álltában is lebegett:
 Mígyn a tiszta fájdalom türe
 S fűtő pirként arcára feljöv.

Erős, de peremnyi volt a lobbanat;
 Legyőzte a dühöngő akarat,
 Mli ránta keblét, hogy leledni óhajt
 Eszével és a síre egyre sóhajt.

"El, gyöngeség, Atlas ereje jöjj!
 Tisok maradjon a mi ugy gyötör." -

Megáldra őket. - Szivből jött a szó,
 Igaz, érzelmes, szinte sokogó. -

Az esküvőre szálltak a harangok,
 Szanisaló lelke semetésre gondolt. -
 Az olsár lépesejéről néze szét;
 Látá, hogy lassan elvonul a nép, -
 Mindenski elmegy, csak maga marad, -
 De nem, körülse annyi bus alak:
 Az álmódott boldogság, öszretépett,
 Képsorcsok düledékei a reménynek,
 A nyomoru jövő" sötét alakja
 Ga temető. - mely a nyugalmat adja. -

Ott onlott össze az olsár elött,
 A lélek volt beteg s a test ledölt. -

(vége)